

Kulturno - povijesni spomenici grada Zagreba

Šicko, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:601996>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I
KULTUROLOŠKE STUDIJE
PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

SARA ŠICKO

**KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI GRADA
ZAGREBA**

Završni rad

Pula, 2021.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I
KULTUROLOŠKE STUDIJE
PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

SARA ŠICKO
**KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI GRADA
ZAGREBA**

Završni rad

JMBAG: 0303083256, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturno-povijesni spomenici

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

**Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest,
Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest, Hrvatska i svjetska
moderna i suvremena povijest**

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Sara Šicko, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 1. rujna 2021.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Sara Šicko, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesni spomenici grada Zagreba“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 1. rujna 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Kratka povijest grada Zagreba	2
3. Gornji grad	3
3.1. Spomenici arhitekture	3
3.1.1. Zagrebačka katedrala	3
3.1.2. Crkva svetog Marka.....	4
3.1.3. Crkva svete Katarine	6
3.1.4. Palača Vojković - Oršić - Rauch	7
3.1.5. Kula Lotrščak	9
3.2. Javni spomenici	10
3.2.1. Skulptura Zlatarevo zlato	10
3.2.2. Spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću.....	10
3.2.3. Spomenik Antunu Gustavu Matošu	11
3.2.4. Spomenik Augustu Šenoi.....	12
3.2.5. Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću.....	12
3.2.6. Spomenik Mariji Jurić Zagorki.....	13
4. Donji grad.....	14
4.1. Spomenici arhitekture	14
4.1.1. Hrvatsko narodno kazalište.....	14
4.1.2. Palača akademije (HAZU)	16
4.1.3. Dom hrvatskih likovnih umjetnika.....	17
4.1.4. Crkva svetog Blaža	18
4.1.5. Crkva svetog Petra	20
4.2. Javni spomenici	21
4.2.1. Spomenik banu Josipu Jelačiću.....	21
4.2.2. Spomenik kralju Tomislavu	22
4.2.3. Skulptura Sveti Juraj ubija zmaja	23
4.2.4. Zdenac života	24
4.2.5. Spomenik Tinu Ujeviću	25
4.2.6. Spomenik Josipu Jurju Strossmayeru.....	26
5. Zagrebačka zelena potkova	27
5.1. Trg Nikole Šubića Zrinskog	28

5.2. Trg Josipa Jurja Strossmayera	29
5.3. Trg kralja Tomislava.....	30
5.4. Trg Ante Starčevića	31
5.5. Mihanovićeve ulica.....	32
5.6. Botanički vrt	33
5.7. Trg Marka Marulića	34
5.8. Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića	34
5.9. Trg Republike Hrvatske.....	35
6. Spomenici parkovne arhitekture	36
6.1. Park Maksimir	36
6.2. Park Zrinjevac	38
6.3. Park Tomislavac	39
6.4. Park Ribnjak.....	39
6.5. Park kralja Petra Svačića	40
6.6. Park Kralja Petra Krešimira IV.	41
7. Zaključak	42
Popis literature	43
Popis slika	47

1. Uvod

Ovaj završni rad sastoji se od sedam poglavlja kroz koje je obrađena tema Kulturno-povijesni spomenici grada Zagreba. Zagreb je najveći i glavni grad Republike Hrvatske i njezino kulturno, znanstveno, gospodarsko, političko i upravno središte.¹

Smjestio se u južnom kraju zemlje, a proteže se od južnih obronaka Medvednice preko Save na jug. Svojim proširenjem obuhvaća brojna prekosavska i podmedvednička sela i naselja. Izdužen je od istoka prema zapadu, od Sesveta i Sesevskog Kraljevca do Vrapča, Stenjevcu, Remetinca, sve do nadomak Samobora.² Samo njegovo uže gradsko područje doseže oko milijun stanovnika, a s prigradskim područjima taj broj je znatno veći.³

U prvom dijelu završnog rada opisana je kratka povijest grada Zagreba, a zatim je rad podijeljen na dvije povijesne cjeline, Gornji i Donji grad te je pod svaku tu cjelinu navedeno i opisano nekoliko spomenika arhitekture i nekoliko javnih spomenika. Nakon toga rad se nastavlja s poglavljem o zagrebačkoj Zelenoj potkovi kroz koje je opisano sedam trgova, jedna ulica i jedan gradski vrt koji čine tu potkovu. Rad završava s nekoliko zagrebačkih spomenika parkovne arhitekture, nakon kojih su još zaključak, popis literature i priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Cilj ovog rada istražiti je kulturno-povijesne spomenike grada Zagreba, a svrha rada ih je navesti i predstaviti. U ovom radu korištene su metode analize, sinteze, indukcije, dedukcije i metoda deskripcije. Što se tiče literature, korištena je dostupna stručna literatura i internetski izvori.

¹ Turistička zajednica grada Zagreba, *Zagreb, grad milijun srca*, <https://www.infozagreb.hr/>, (pristupljeno 18. srpnja 2021.).

² Z. Balog, *Gradovi kontinentalne Hrvatske: stil grada: tragovima identiteta hrvatskih gradova*, Križevci, Veda, 2013, str. 287.

³ Loc. cit.

2. Kratka povijest grada Zagreba

Današnji Zagreb nastao je od dva srednjovjekovna naselja koja su se razvijala kroz stoljeća, smještena na dva susjedna brežuljka. Prvi pisani spomen Zagreba potječe iz 1094., kada je i osnovana biskupija na Kaptolu, dok je Gradec 1242. proglašen slobodnim kraljevskim gradom. Oba su naselja bila okružena čvrstim kulama i bedemima, čiji su dijelovi očuvani do danas.⁴

Za vrijeme turskih navala na Europu, od 14. do 18. stoljeća, Zagreb je bio pogranična utvrda. Barokna rekonstrukcija grada u 17. i 18. stoljeću promijenila je obličje Kaptola i Gradeca. Rušile su se stare kuće od drva, a podizale palače, crkve i samostani. Bogatstvu grada pridonijele su brojne obrtničke radionice, mnogo trgovačkih sajmova i prihodi od posjeda. U grad su se doseljavale dobrostojeće plemićke obitelji, crkveni velikodostojnici, kraljevi službenici i imućni trgovci iz cijele Europe. Otvarale su se bolnice i škole, prihvaćali kulturni običaji europskih prijestolnica. Grad je prerastao vlastite srednjovjekovne granice i širio se velikom ravnicom. Podizala su se prva ladanjska imanja i perivoji. Zagreb se potvrdio kao upravno, kulturno i gospodarsko središte Hrvatske.⁵

Administrativnim ujedinjenjem Gradeca, Kaptola i okolice u grad Zagreb 1850., njegov razvoj se još više ubrzao. Zbog razornog potresa koji se dogodio 1880. krenula je obnova i modernizacija brojnih dotrajalih građevina i četvrti. Podizale su se reprezentativne javne zgrade, uređivale fontane i parkovi te organizirale komunalne usluge i javni prijevoz.⁶

U 19. stoljeću broj stanovnika se udeseterostručio. Dvadeseto stoljeće je u Zagreb donijelo duh secesije. Grad je živio u građanskom društvu, snažno povezan s ondašnjim europskim kulturnim, umjetničkim i znanstvenim središtima. A 60-ih godina, s rastom industrije i bogatstva, naglo se proširio na ravnicu kod rijeke Save, gdje je niknuo suvremeni poslovni grad.⁷

⁴ Turistička zajednica grada Zagreba, *Zagreb kroz stoljeća*, <https://www.infozagreb.hr> (pristupljeno 14. svibnja 2021.).

⁵ Loc. cit. (pristupljeno 14. svibnja 2021.).

⁶ Loc. cit. (pristupljeno 14. svibnja 2021.).

⁷ Loc. cit. (pristupljeno 14. svibnja 2021.).

3. Gornji grad

Kao što je već spomenuto u prijašnjem poglavlju, grad Zagreb se dijeli na dvije povijesne cjeline koje su za njega od velike važnosti.

Gornji grad je do danas utvrđen pozicijom zidova od slobodnog kraljevskog grada osnovanog 1242. Granice na jugu su mu Streljačka ulica i Strossmayerovo šetalište, na zapadu i sjeverozapadu padine nad potokom Tuškancem, Dubravkinim putem, a na istoku padine iznad doline potoka Medveščaka i iznad Radićeve ulice.⁸

3.1. Spomenici arhitekture

U gradu Zagrebu nalazi mnogo značajnih spomenika arhitekture. Neki od njih, koji se nalaze na Gornjem gradu, bit će opisani u nastavku.

3.1.1. Zagrebačka katedrala

Vrlo brzo nakon osnivanja biskupije u Zagrebu (oko 1094.) započelo se s izgradnjom stolne crkve u romaničko-gotičkom stilu. Gradnja je dugo trajala i tek je 1217. završila i bila posvećena. Ubrzo je teško nastradala za vrijeme provale Tatara 1242., no već biskup Timotej (1263.-1287.) počeo ju je temeljno rekonstruirati u gotskom stilu. U 14. i 15. stoljeću rekonstrukcija je nastavljena. Kulama i zidinama utvrđena je u 16. stoljeću, a masivni renesansni toranj dobila je u 17. stoljeću.

Više je puta oštećena u požarima i navalama neprijatelja, ali najteže je stradala zbog potresa 1880. Nakon potresa, katedrala je temeljito obnovljena u neogotičkom stilu pod vodstvom Hermanna Bolléa, a nacрте je izradio graditelj Friedrich Schmidt, što je trajalo od 1880 do 1906. „Tada je zagrebačka prvostolna crkva dobila svoj današnji oblik s dva vitka tornja, visokim krovštem, novim stupovima u svetištu i oltarima koji su zamijenili one barokne iz 18. stoljeća.“⁹

⁸ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), *Zagrebački leksikon A-Lj*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006., str. 267.

⁹ Zagrebačka nadbiskupija, *Povijest*, <https://www.zg-nadbiskupija.hr/>, (pristupljeno 28. svibnja 2021.).

Umjesto starih grobnica velikaša i biskupa izgrađena je nova za zagrebačke nadpastire iza glavnog oltara. Uz ostale velikane, tu je mjesto počivanja hrvatskih mučenika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, čije su kosti tu premještene 1919. iz Bečkog Novog Mjesta. U novoj grobnici pokopana su i tri posljednja zagrebačka nadbiskupa: stožernici Franjo Kuharić, bl. Alojzije Stepinac i Franjo Šeper. Njezino puno ime je Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava (sl. 1).¹⁰

Slika 1. Zagrebačka katedrala

Izvor: <https://www.matica.hr/>

3.1.2. Crkva svetog Marka

Župna crkva svetog Marka (sl. 2) smještena je u središtu Gradeca, na središnjem gradskom trgu između Banskih dvora i zgrade Sabora, a izgrađena je u 13. stoljeću.

¹⁰ Loc. cit. (pristupljeno 28. svibnja 2021.).

Danas je trobrodna dvoranska crkva s troapsidalnim poligonalnim zaključkom svetišta te ima gotičku strukturu. Glavna lađa je dvostruko šira i odvojena od bočnih lađa s masivnim stupovima. Toranj je smješten na mjestu spoja svetišta i lađe, a ima renesansno tijelo i baroknu kapu. „Crkva je žbukana, a u svojoj zidnoj strukturi čuva tragove ranijih razdoblja, kasnoromaničkih prozora, drugačije strukture i oblika svetišta, tako da se može s pravom vjerovati istraživačima da joj je prethodila crkva romaničkih stilskih značajki.“¹¹ Usmjerena je u pravcu istok - zapad. Bočna strana joj je okrenuta k jugu i glavnom prostoru trga. Kako je trg kvadratičnog oblika, tijelo crkve ga dijeli na dva dijela, no nejednaka. Glavni portal je na južnom umjesto na zapadnom pročelju, a izvela ga je radionica čeških Parlera na prelasku iz 14. u 15. stoljeće. „Izrađen u stilu visoke srednjoeuropske gotike s kamenim kipovima svetaca u jednostrukim i dvostrukim nišama, izvorno obojeni oslikan, najveća je vrijednost crkve.“¹² Do nas je došao s izmijenjenim rasporedom svetačkih figura, s nekakvim novim kipovima od drva koji su u portal uvršteni u barokno doba, dotrajao i oronuo zbog vremenskih uvjeta, no i dalje je zadržao visoku povijesnu i umjetničku vrijednost te slikovitost. Crkva je iskusila mnoge promjene, a najveće pred kraj 19. stoljeća kad je pozvan Friedrich Schmidt da je regotizira. Predviđena je bila promjena čitave crkve, a posebno zvonika. Učinjene su promjene na strukturi otvora i na pročeljima te su otvoreni novi veći prozori na lađi crkve, a oni na svetištu su povećani i preoblikovani. Napravljen je i novi zapadni portal. Izbrazdano je cijelo zidno platno crkve, u žbuku urezanim sljubnicama, kako bi sugeriralo kamenu strukturu. Na visoko krovšte stavljen je pokrov od glazirana crijepa na kojem su dva grba. Na istočnoj strani je grb grada Zagreba, a na zapadnoj Trojedne kraljevine - Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Toranj se nije mijenjao. Na taj način je crkva svetog Marka poprimila lik crkve sa slikovitim krovom koji dominira cijelim pristupom s juga, zadržavajući u osi naglašeni kasnogotički portal. Time je postala i simbol Zagreba. U unutrašnjosti crkve su napravljene značajne promjene u prvoj polovici 20. stoljeća. „Ljubo Babić oblikovao je izgled unutrašnjosti s pozlaćenim masivnim križnim svodovima, Jozo Kljaković naslikao je na zidovima religijske prikaze i scene iz hrvatske povijesti, dok je Ivan Meštrović oblikovao inventar svetišta s impresivnom

¹¹ I. Maroević, *Antologija zagrebačke arhitekture*, Zagreb, Art studio Azinović, 2003., str. 19.

¹² Ibidem, str. 20.

skulpturom raskršćenog Krista u središtu, grupom Pietà u sjevernoj i Hrvatskom Bogorodicom u južnoj apsidi.“¹³

Ona nije crkva koja ima posebnu vrijednost u europskim relacijama, ni među ostvarenjima gotičkoga stila. „Međutim, s obzirom na svoje mjesto, na slojevitost životne i oblikovne povijesti, na naglasak koji nosi u slici Gradeca i na svoje mjesto u svijesti naroda, s krovštem na kojem su u prostoru vizualizirani povijesni grbovi, ona je nezamjenjiv spomenik zagrebačke arhitekture i povijesti.“¹⁴

Slika 2. Crkva svetog Marka u Zagrebu

Izvor: <https://croatia.hr/>

3.1.3. Crkva svete Katarine

Crkva svete Katarine je sveučilišna crkva, a nekada je bila još i isusovačka i samostanska. Najcjelovitija je zagrebačka crkva, a izgrađena je na jugoistočnom uglu gradečkog platoa. Izgrađena je po uzoru na rimski Il Gesù u prvoj polovici 17. stoljeća, a usprkos neprilikama zbog potresa i požara, dekorirana je i opremana sve do kraja 19. stoljeća te obnovljena u drugoj polovini 20. stoljeća. Okrenuta je licem prema zapadu i istoimenom trgu koji je nastao kasnije. Cijelim svojim jednobrodnom tijelom istaknuta je u gradski prostor, premda nije slobodnostojeća građevina. Stražnji dio sa sakristijom i svetištem držao se samostanske strukture. Sjeverni bok

¹³ Ibidem, str. 20.

¹⁴ Ibidem, str. 20.

okrenut je k Jezuitskom trgu, a južni kompleksu gimnazije i dvorištu. Dok su u Gradecu svi obodi izgrađeni palačama u 18. i 19. stoljeću ovaj dio je ostao neizgrađen sve do danas. Jak potres koji je pred kraj 19. stoljeća poprilično ošteti glavno pročelje, uvjetovao je njegovu rekonstrukciju od strane Hermana Bolléa. „Bollé je zadržao temeljnu shemu ranijeg dvokatnog pročelja kome je pridodao korektne oznake stila, sačuvavši kvalitetu portala i kipova u nišama, poglavito prizemne zone.“¹⁵ Staro pročelje bilo je jednostavnije te nije imalo plastičnih dekoracija. Bojom su bili naslikani prozorski okviri i ugaoni kameni kvadri, no Bolléova rekonstrukcija izbacila je boju kao izražajni element, stoga je tek obnova nakon nedavnih istraživanja iznova vratila boju na bočna pročelja. Unutrašnjost crkve je raskošna i velika suprotnost od vanjštine. Ulaz u crkvu i prostor pod pjevalištem su povišeni za nekoliko stuba jer se teren spušta prema istoku. Jednobrodna je crkva s ravnim zaključkom svetišta, a cijela unutrašnjost je unikatna dvorana kojoj su pridodane bočne kapele odijeljene lukovima. „Bogata i raskošna štuko dekoracija kombinirana je sa slikanim medaljonima na svodu i s ogromnom iluzionističkom zidnom slikom na stražnjem zidu svetišta koja zajedno s niskim, tabernakul glavnim oltarom čini kompoziciju koja dominira i daje zaključni pečat baroknom ugođaju vrhunca doživljaja, na mjestu gdje je vrhunac značenja.“¹⁶ Prostor crkve je iznimno akustičan te je stoga s pjevalištem i orguljama mjesto izvedbe značajnih koncerata. Crkva je jednostavnog prostornog izraza i volumena, a svojim skladom i očuvanošću dobar je primjer kako treba njegovati kulturnu baštinu.¹⁷

3.1.4. Palača Vojković - Oršić - Rauch

Palača Vojković-Oršić-Rauch jedna je od najljepših baroknih palača na Gradecu. Djelo je nepoznatog autora, a dovršena je 1764. Nalazi se u rubnoj uzdužnoj ulici uz zapadni rub brežuljka Griča. Nije tipična građevina iz 18. stoljeća na rubu grada uz gradske zidine. „Njezina je ulična fronta stisnuta formatom Matoševe ulice, dok su joj se dvorišna krila smjestila na padinama prema Mesničkoj ulici i otvaraju širok pogled na ogranak brežuljka zapadno od Mesničke, na kojem se smjestio dio netom

¹⁵ Ibidem, str. 34.

¹⁶ Ibidem, str 34.-35.

¹⁷ Ibidem, str 33.-35.

spomenutih obodnih palača.¹⁸ Baš zbog toga je palača licem okrenuta ulici, a začeljem dvorištu, što je poprilično drugačije tome kako je bila smještena većina palača koje su u 18. stoljeću bile prislonjena uz gradski zid. Nastala je tako što su združene dvije ranije parcele i srušene postojeće kuće, no ne do kraja te su podrumi i dio zidova korišteni u novoj palači. „Uska Matoševa ulica i pogled na pročelje amortiziraju nepravilnosti i daju sliku potpuno uravnoteženog baroknog ritma u odnosima punog i praznog.“¹⁹ Središnju os rizalita naglašava uspravni eliptoidni prozor, a iznad njega se nalazi grb obitelji Vojković. Prvi kat je naglašen prozorima koji su ukrašeni plastičnim ukrasima i nadvijeni polukružno, što je klasično za kasni barok. Prizemna zona je previše niska pa se čini stlačena usporedno na strukturu zgrade. Središnji portal je bogato dekoriran i istaknut iz zidne mase. „Lakoća i prostranost zone na rizalitu iznad prozora u nerazmjeru je sa zgusnutošću dekoracije i sadržaja u prizemlju.“²⁰ U poprilično manjoj mjeri se ta razmjernost odnosa kata i prizemlja nastavlja i na bočne dijelove pročelja. Očigledno je projektant time pokušao riješiti odnos uzdignute ulice uzevši u obzir da je prema dvorištu i zapadu pad terena. Smanjio je dimenziju prizemlja na uličnoj strani i time omogućio da zgrada ima kvalitetan odnos prema terenu na dvorišnoj strani. Široka i raskošna ulazna veža nadsvođena je dubokim češkim svodovima, no ipak je i pritisnuta eliptoidnim pojasnicama, a time se prostor čini kao sekundarni prostor, kao i svi u prizemlju. Do prvog prostora palače dolazi se bogatim stubištima koja se iz veže uzdižu prema katu lijevo i desno i koja imaju bogato urešene ograde. „Središnja dvorana, koja se proteže od ulaznog do dvorišnog pročelja, nosi glavni naglasak organizacije unutrašnjeg prostora zajedno s prostorijama lijevo i desno uz ulicu, koje se nižu, međusobno povezane, da bi se tek u bočnim krilima klasičnog U-tlocrta pojavili i neki od sekundarnih sadržaja.“²¹

Danas je u ovoj palači smješten Hrvatski povijesni muzej.²²

¹⁸ Ibidem, str. 53.

¹⁹ Ibidem, str. 53.

²⁰ Ibidem, str. 54.

²¹ Ibidem, str. 53.-55.

²² Ibidem, str. 53.-55.

3.1.5. Kula Lotrščak

Kula Lotrščak stoji na južnoj fronti Gradeca. Danas se s nje svakog dana puca iz topa u podne. Trokutasti oblik Gradeca zahtijevao je da kule koje čuvaju ulazna vrata budu u sredini svake stranice. Južna kula Lotrščak imala je namjenu čuvati poljska vrata Dverce, a o tome svjedoči i značenje očuvana imena. Na njoj je bilo zvono koje bi upozoravalo građane da će se vrata zatvoriti pa da se vrate s polja. Pristup gradu s južne strane koji je čuvala kula Lotrščak bio je samo sporedni ulaz iz kojeg se izlazilo u polja. Kula je pratila promjene koje su se događale na južnoj fronti Gradeca, posebno od 17. stoljeća.²³

Sagrađena je sredinom 13. stoljeća u klasičnoj maniri srednjovjekovnih kula s karakterističnim oblicima prelaska romaničkog u gotičko oblikovanje. U nju se ulazilo s gradskih zidina. Napravljena je kao slobodnostojeći volumen od kamena s malim i skromnim prozorima na svakom katu i na svim stranama osim sa zapadne, na kojoj je bila povezana s prolazom na zidine. Prozori trećega kata na južnoj i sjevernoj strani bili su modificirane bifore. Najbitnije lice joj je okrenuto prema jugu, to jest k vanjštini grada. Neravnine od zidanja neklesanim kamenom izravnala je žbuka kojom je bila prekrivena zidna površina. Zidovi su joj debeli skoro dva metra, unutar njihove debljine bile su smještene uske stube koje su vodile do ulaza na prvi i drugi kat. Unutrašnjost je bila jednostavna i svođena velikim kružnim svodovima. Kada je, uz gradske zidine, za vrijeme 17. i 18. stoljeća započela izgradnja dijelova grada, kula se dobro uklopila u novu gradsku strukturu. Tada je doživjela i brojne promjene. Služila je novim svrhama i fizički je povezana sa susjednom sjevernom kućom. Polovinom 19. stoljeća nadograđen je još jedan kat, s lanternom na novom krovu koja je služila za motrenje i ranije uočavanje od mogućih požara u gradu. To povišenje kule odrađeno je u opeci. „Kao jedina u prostoru vidljiva i prisutna srednjovjekovna građevina južne fronte Gradeca kula Lotrščak će i dalje nositi snažan naglasak iskazivanja starosti grada na brežuljku Griču. S nje će i nadalje u podne odjekivati pucanj topa, kao reminiscencija na stare dane.“²⁴

²³ Ibidem, str. 9.

²⁴ Ibidem, str. 10.

3.2. Javni spomenici

U gradu Zagrebu prvi poznati javni spomenik bio je Marijin stup, rad kipara Claudiusa Kautza, koji se nalazio na Markovom trgu na početku 18. stoljeća. Međutim, zbog trošnosti, uklonjen je 1869.²⁵

Broj javnih spomenika u gradu danas je velik, a u nastavku će biti opisani neki od njih.

3.2.1. *Skulptura Zlatarevo zlato*

Brončanu skulpturu Zlatarevo zlato izradio je 1929. kipar i medaljer Ivo Kerdić. Smještena je sa zapadne strane Kamenitih vrata, na pročelje u polukružnoj niši koja je obložena kamenom iz Vrapča.²⁶

Skulptura prikazuje Doru Krupićevu iz istoimenog romana Augusta Šenoae koja drži cehovsku škrinju na kojoj je grb i ključ grada. Dora je bila kći zlatara Krupića iz Zagreba.²⁷

Da bi se skulptura uklopila u povijesni ambijent u koji je smještena, Kerdić je pri oblikovanju rabio stilske elemente kasne gotike. Primjer je uspješnog uklapanja skulpture u povijesnu arhitekturu. Ima visoku umjetničku, kulturnu i povijesnu vrijednost i jedan je od simbola grada Zagreba.²⁸

3.2.2. *Spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću*

Spomenik fratru i pučkom pjesniku Andriji Kačiću Miošiću djelo je kipara Ivana Rendića, a nalazi se na početku Mesničke ulice. Napravljen je od bronce i izveden realistički. Vrlo dobro je uravnotežen i dimenzioniran u masama, linijama i psihološkom izrazu. Smješten je na visoki postament od kamena koji je ukrašen

²⁵ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), *Zagrebački leksikon M-Ž*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006., str. 419.

²⁶ I. Klindić, *Skulptura Zlatarovo zlato smještena na zapadnoj strani Kamenitih vrata*, <https://licegrada.hr/>, (pristupljeno 8. srpnja 2021.).

²⁷ Loc. cit. (pristupljeno 8. srpnja 2021.).

²⁸ Loc. cit. (pristupljeno 8. srpnja 2021.).

mozaikom i bogatom dekoracijom floralnog i geometrijskog uzorka. Na uglovima se nalaze profilirani stupovi napravljeni od lijevanog željeza koji su povezani kovanom željeznom ogradom.²⁹

Svečano otkrivanje spomenika bilo je 1891. za vrijeme trajanja Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu.³⁰

3.2.3. Spomenik Antunu Gustavu Matošu

Skulptura hrvatskog književnika Antuna Gustava Matoša (sl. 3) djelo je hrvatskog kipara Ivana Kožarića, a nalazi se na gornjogradskom Strossmayerovom šetalištu, gdje je postavljena 1972. Izrađena je od aluminija i nema pravi postament, već lik Matoša sjedi na jednako tako aluminijskoj klupi na koju mogu sjesti i prolaznici, što ovu skulpturu čini zanimljivom.³¹

Matoš nije živio u Zagrebu, no izrazito ga je volio pa je zato smješten na mjesto s kojeg se može vidjeti cijeli grad.³²

Slika 3. Spomenik Antuna Gustava Matoša

Izvor: <https://www.infozagreb.hr/>

²⁹ Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću*, <http://www1.zagreb.hr/> (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

³⁰ Loc. cit. (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

³¹ I. Klindić, *Skulptura Antuna Gustava Matoša na najljepšem gornjogradskom šetalištu*, <http://licegrada.hr/>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.).

³² Loc. cit. (pristupljeno 10. srpnja 2021.).

3.2.4. Spomenik Augusta Šenoe

Spomenik poznatog hrvatskog romanopisca, pripovjedača, pjesnika i kritičara Augusta Šenoe nalazi se u Vlaškoj ulici gdje je i rođen. Rad je kiparice Marije Ujević Galetović.³³

Skulptura je brončana, glatke površine i zakrivljenih ploha, a kompozicija je statična i moguće ju je obići sa svih strana. Uz Šenou, skulpturu čini i stup na koji je on naslonjen te se odlično uklopio u okolinu u koju je smješten. Stup je simetrična, glatke površine i pretežno zbijena masa. Ukrašen je uleknutim reljefom i ima konveksno-konkavnu glavu stupa ukrašenu niskim reljefom.³⁴

3.2.5. Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću

Spomenik hrvatskom revolucionaru i pjesniku Ivanu Goranu Kovačiću (sl. 4) rad je kipara Vojina Bakića, a nalazi se u Parku Ribnjak. Napravljen je 1956. od pilepskog granita i teži 20 tona. Prije nego je izveden kao javna skulptura, bio je prikazivan, u dvije varijante, na izložbama.³⁵

Monolitni je i urbanistički se uspješno uklapa u prostor parka. Njegova druga varijanta napravljena od nehrđajućeg čelika nalazi se u Lukovdolu, pjesnikovom rodnom kraju.³⁶

Ovaj spomenik je početak prodora novih razumijevanja u tretiranju javnih spomenika i velike je povijesno-umjetničke vrijednosti.³⁷

³³ I. Klindić, *Ležerno izdanje Augusta Šenoe u njegovoj ulici u kojoj se rodio 1838. godine*, <http://licegrada.hr/> (pristupljeno 12. srpnja 2021.).

³⁴ Loc. cit. (pristupljeno 12. srpnja 2021.).

³⁵ Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću*, <http://www1.zagreb.hr/> (pristupljeno 16. srpnja 2021.).

³⁶ Loc. cit. (pristupljeno 16. srpnja 2021.).

³⁷ Loc. cit. (pristupljeno 16. srpnja 2021.).

Slika 4. Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću

Izvor: <http://www1.zagreb.hr/>

3.2.6. Spomenik Mariji Jurić Zagorki

Spomenik poznate hrvatske književnice i novinarke Marije Jurić Zagorke djelo je hrvatskog kipara Stjepana Gračana.³⁸

Skulptura je napravljena od bronce i prikazuje Zagorku sa zatvorenim kišobranom u desnoj ruci i u polukoraku, odnosno s iskoračenom lijevom nogom koja joj daje dinamičnost. Površina skulpture je glatka. Veličine je prosječne žene i nije stavljena na postament.³⁹

Nalazi se na samom početku Tkalčićeve ulice, gdje je postavljena 1990.⁴⁰

³⁸ I. Klindić, *Brončana skulptura Marije Jurić Zagorke na početku Tkalčićeve ulice*, <http://licegrada.hr/> (pristupljeno 17. srpnja 2021.).

³⁹ Loc. cit. (pristupljeno 17. srpnja 2021.).

⁴⁰ Loc. cit. (pristupljeno 17. srpnja 2021.).

4. Donji grad

Osim Gornjeg grada, druga povijesna cjelina na koju se grad Zagreb dijeli je Donji grad.

On je najvećim dijelom planiran, uobličen i izgrađen u drugoj polovini 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća.⁴¹

Stoljećima je bio tek predgrađe ispod bedema kraljevskog Gradeca. Isprva se nazivao Nova Ves, a od 15. stoljeća počinje se zvati Lončarska ulica ili Ilica. Područje je pretežito bilo pod oranicama i vinogradima koje su obrađivali kmetovi. Nije se gradio izvan gradskih zidina zbog Gradecovih potreba za poljoprivrednim proizvodima, ali i zbog neprestanih političkih nemira, ratova, ustanaka, a posebice zbog ugroženosti od turskih osvajanja. Kada je u 17. stoljeću prestala opasnost od Turaka, gospodarski razvoj dobio je snažniji zamah.⁴²

4.1. Spomenici arhitekture

U nastavku su predstavljeni neki od spomenika arhitekture na Donjem gradu.

4.1.1. Hrvatsko narodno kazalište

Hrvatsko narodno kazalište (sl. 5) smješteno je na Trgu Republike Hrvatske, zadnjem u nizu na Zelenoj potkovi. Projektanti zgrade su poznati srednjoeuropski arhitekti specijalizirani za izgradnju zgrada kazališta širom Europe, Hermann Helmer i Ferdinand Fellner. Po svojoj ulozi i položaju odskače od osnovne koncepcije Zelene potkove. Ne dijeli trg na dva dijela kao Umjetnički paviljon ili Akademija, Kemijski institut ili zgrade Kola, već je centralni fokus trga te je tako i koncipirana. Zgrada je svojevrsna zgrada skulptura, nema glavno i sporedno pročelje, lica ni naličja. Izgrađena je i otvorena za javnost u zadnjem desetljeću 19. stoljeća. Remek-djelo je

⁴¹ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), op. cit., str. 167.

⁴² Grad Zgreb, mjesna samouprava, *Iz povijesti*, <https://aktivnosti.zagreb.hr/>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.).

kasnog historicizma koji miješa oblikovne karakteristike renesanse i baroka. Sadržaj koji ova zgrada udomljuje tražio je od arhitekata da naprave zgradu bez povijesnih uzora. Na sjevernom dijelu korpusa zgrade su razigraniji, rastvoreniji i niži dijelovi i on je namijenjen za publiku, a za glumce, pjevače i kazališnu tehniku južni dio koji je najzatvoreniji i najviši. Južni dio je bliži ulici koja prolazi uz nju, dok je ispred sjevernog trg na kojem je postavljen Meštrovićev Zdenac života. Zgrada je najrazigranija na ulaznom pročelju. „Natkriveni ulaz s trijemom iznad kojega je balkon, bočno sa svake strane rizalit-tornjić s malom kupolom, a između raskošni otvori središnjeg foajea u sjeni trijema iznad kojega geniji pridržavaju grb trojedne kraljevine.“⁴³ Istočno i zapadno pročelje gotovo su identični. Sjevernim dijelom dominira izdužena kupola iznad gledišta, a južnim naglašeni korpus tehničkog prostora iznad bine, koji je natkriven s četvrtastom kupolom. Prvim katom na sjevernom dijelu dominiraju lučni otvori, a južni dio određuje zatvoreni volumen samo s prozorima glumačkih prostora u nižim dvokatnim zonama. Uravnotežena bogata dekoracija je posvuda, a na ukus doba u kojem je kazalište izgrađeno upućuje zlatnožuta boja. Bogatom dojmu koji ostavlja vanjština odgovara i bogata unutrašnjost. Ulazno predvorje i foaje, koji su na prvom katu iznad njega, zajedno sa stubištima koja vode do ulaza na prvi kat i mezanin, nose osnovni reprezentativni naglasak. Priprema za ulazak u bogatu središnju dvoranu su bogati namještaj i ogledala, slikana i plastična dekoracija i slike hrvatskih slikara na stropu foajea. Gledalište ima parter, balkon i dva reda loža, no nije odviše veliko, ali je cjelovito, sačuvano, obnovljeno i dorađeno uz usavršavanje tehnologije, a bez promjene izgleda. Bogato urešen scenski portal, okvir je nekoliko zastora. Najznačajniji je onaj Vlahe Bukovca koji prikazuje Hrvatski narodni preporod. Odmjerenu obnovu 70-ih godina 20. stoljeća vodio je prof. Božidar Rašica koji je očuvao pravu vrijednost arhitekture.⁴⁴

Kazalište svojim sadržajem opravdava svoj izgled.⁴⁵

⁴³ I. Maroević, op. cit., str. 96.

⁴⁴ Ibidem, str. 95.-97.

⁴⁵ Ibidem, str. 97.

Slika 5. Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu

Izvor: <https://croatia.hr/>

4.1.2. Palača akademije (HAZU)

Zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti jedna je od najreprezentativnijih palača u Donjem gradu Zagreba, a nalazi se na južnoj strani Zrinjevca. Slobodno je postavljena u parku između dviju usporednih ulica. Masivnog je volumena i arhitektonsko je remek-djelo. Izgrađena je kasnih sedamdesetih godina 19. stoljeća prema projektu bečkog arhitekta Friedricha von Schmidta. „Schmidtova palača bila je prvi snažni naglasak i istovremeno cezura u pravcu prema jugu, gdje je spontano otvoreni trg ostavio mogućnost daljeg prodora prema jugu licem okrenuta prema sjeveru, možda suviše približena ulici koja poprečno siječe trg, ona je diskretno naglasila ulaz malim stubištem i altanom s balkonom na središnjem rizalitu.“⁴⁶ Zgrada je zamišljena potpuno samostalno te ima četiri pročelja sa sličnim značajkama oblika. Sjeverno je u potpunosti simetrično, a bočnim pročeljima naglašen je samo sjeverni bočni rizalit. Južno pročelje ima malo širi centralni rizalit ispred kojeg je kasnije, prilikom uređivanja Strossmayerova trga, njemu kao biskupu i začetniku Akademije, podignut spomenik. „Palača je oblikovana u stilu stroge firentinske renesanse, u kombinaciji opeke i kamena, s najnaglašenijim drugim katom, gdje nizovi od po tri visoka prozora, polukružno nadvijena i međusobno povezana i odijeljena pilastrima, čine pravi završetak građevine.“⁴⁷ Prvi kat je najskromniji, a katove dijele jaki vijenci. Na rizalitim i rubovima palače su ugaoni

⁴⁶ Ibidem, str. 69.-70.

⁴⁷ Ibidem, str. 70.

kvadri od kamena koji dopiru sve do drugog kata na kojem su zamijenjeni ugaonim pilastrima naglašene reprezentativnosti. Osnovnu zonu postamenata označava kamena rustika, a cijelo je zidno platno napravljeno od opeke. Unutrašnjost palače pristaje njezinoj vanjštini. Veliki atrij osvijetljen je zenitalnim svjetlom te se time dobiva dojam unutarnjeg nenatkrivenog dvorišta. Interijer je odmjeren i visoko profinjen te je prostor obogaćeni odraz vanjštine. „Dvokraka svečana stubišta kojim uzlazimo na katove, hodnici rastvoreni velikim arkadama u prizemlju i na drugom katu prema središnjem otvorenom atriju s cezurom arhitavnog trijema na prvom katu, sobe koje su međusobno povezane i napokon visoki i svečani prostori galerije slika na drugome katu, gdje vas dočekuje bogata Strossmayerova zbirka starih majstora, koja svojim karakterom pripada arhitekturi u koju je smještena, elementi su koji znalački izražavaju prostorni govor unutrašnjosti.“⁴⁸

4.1.3. Dom hrvatskih likovnih umjetnika

Dom hrvatskih likovnih umjetnika (sl. 6) nalazi se na Trgu žrtva fašizma, a sagrađen je 1938. na poticaj Hrvatskoga društva umjetnosti *Strossmayer*, u suradnji sa zagrebačkom gradskom općinom i Odborom za podizanje spomenika kralju Petru. Zgrada ondašnjeg Doma umjetnosti napravljena je po idejnom projektu kipara Ivana Meštrovića. Njegova zamisao je bila izgradnja monumentalnog zdanja javnog značaja umjesto spomenika u čast kralj Petru u obliku statue.⁴⁹

Zgrada ima kružni tlocrt i kolonadu stupova s pravokutnim presjekom uokolo, a smještena je na stubastom postolju. Projektirali su je arhitekti Lavoslav Horvat i Harold Bilinić. Iznad centralne dvorane nalazi se kupola koja je armiranobetonska i ima umetnute staklene prizme. Zgrada je zajedno sa stupovima opločena s bračkim kamenom.⁵⁰

Promijenila je nekoliko namjena. Najprije je služila kao galerijsko-izložbeni prostor, a prva održana izložba u njoj bila je *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*. Održana je 1938. i prezentirala je sveukupno likovno stvaralaštvo u Hrvatskoj. Na početku Drugog

⁴⁸ Ibidem, str. 69.-71.

⁴⁹ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), op. cit., str. 158.

⁵⁰ Loc. cit.

svjetskog rata je oduzeta društvu i prenamijenjena u džamiju. Tada je napravljena fontana po projektu arhitekta Stjepana Planića i podignuta su tri minareta koji su porušeni 1948., kada se i dom ponovno počeo koristiti u svrhe izlaganja. U Muzej narodnog oslobođenja prenamijenjen je 1949. po projektu Vjenceslava Richtera. Zatim je, na početku 1990-ih, zgradi vraćena prvobitna namjena na zamolbu Hrvatskog društva likovnih umjetnika te je u izvorno stanje djelomice rekonstruirana 2003. Danas se u njoj održavaju retrospektivne, monografske i skupne izložbe od stranih i domaćih autora, a centralni dio kata je izložbeni prostor Galerije proširenih medija. U jednom manjem dijelu zgrade su depoi i njime se služi Hrvatski povijesni muzej.⁵¹

Slika 6. Dom hrvatskih likovnih umjetnika

Izvor: <https://croatia.hr/>

4.1.4. Crkva svetog Blaža

Crkva svetog Blaža imala je puno projekata i promjena lokacija. Naposljetku ju je riješio Viktor Kovačić na mjestu gdje se spajaju Primorska ulica i Prilaz Gjure Deželića. Sagrađena je početkom 20. stoljeća, uoči Prvog svjetskog rata. „Koncipirana kao centralna građevina kojoj je u temeljni kvadrat upisan modificirani grčki križ, čemu su pridodane građevine Župnog ureda prema jugozapadu i

⁵¹ Ibidem, str. 158. -160.

izdvojenog zvonika prema sjeveroistoku, ona je ostvarila složen tlocrtni koncept, ali istovremeno i bogatu prostornu strukturu nastalih volumena, koji se adiraju slažući stupnjevanu hijerarhijsku ovisnost detalja od cjeline.⁵² Središnja okrugla kupola na kvadratnoj bazi se izdiže nad kosim krovovima iznad istočnog i južnog kraka križa. Južni se nalazi nad ulazom u crkvu i oblikovno i prostorno je najnaglašeniji. Zapadni krak zaklonjen je zgradom župnog ureda, a sjeverni je manji i ima zaobljenu apsidu svetišta. Čvrstom kamenom rustikom sagrađena je kvadratična baza prizemlja i na njoj su istaknuti neznatno uzdignuti portali i triforasti prozori. Na jugoistočnom uglu uzdignuta je mala oktogonalna kupola krstionice koja čini prazninu između dva kraka križa. „Na sjeveroistočnom je uglu izvučen iz mase kvadrata baze, ali integriran u cjelovitu kamenu obradu tog snažnog prostornog postamenta, samostojeći zvonik izveden u opeci s horizontalnim kamenim vijencima koji ga dijele u sedam segmenata, ispod vijenca koji označava završetak s polukružnim lukom otvora za zvona.“⁵³ Kamena baza i kamena rešetka su cezura koja odvaja crvenu opeku donjeg zvonika od zelenog mozaika završetka tijela zvonika. Pravi kraj vertikale zvonika je plitki i šatorasti krov koji ima križ na vrhu. Pročelja crkve su ožbukana, a na pročeljima križnih krakova blago su naglašeni različito strukturirani prozori te su usto i ukrašena slijepim arkadama koje su duguljaste i plitke. Vanjština ima prostorni ugođaj koji se može sažeti u nekoliko čvrstih pretpostavki. Snažna horizontalna baza s naglašenom je okomicom na rubu. „Iznad baze razigrana stupnjevana struktura kombiniranih volumena s diskretnim plastičnim naglascima, čiji je krajnji zaključak okrugla kupola rastvorena polukružno zaključenim prozorima.“⁵⁴ Nažalost, unutrašnjost nije dovršena. Dekoracije zidova i plitka istaknuta apsida svetišta s pažljivom obradom materijala naznačuje dojam cjeline koji nije postignut, no dobrim dijelom je očuvan u Kovačićevoj dokumentaciji.⁵⁵

Kovačić je stvorio zgradu koja je dojmom produhovljena i snažna, koncepcijski moderna i oblikovanjem eklektička.⁵⁶

⁵² I. Maroević, op. cit., str.120.

⁵³ Loc. cit.

⁵⁴ Loc. cit.

⁵⁵ Ibidem, str. 119.-121.

⁵⁶ Ibidem, str. 121.

4.1.5. Crkva svetog Petra

Crkva svetog Petra nalazi se u Vlaškoj ulici, nekadašnjoj Laškoj Vesi, a prvi podaci o njezinom postojanju potječu iz polovine 15. stoljeća, a vežu se uz "hospital svetog Petra siromašnih gubavaca u podgrađu zagrebačkome", uz koji je bilo groblje. U Laškoj Vesi središte župe i najstarija župna crkva prvobitno je bila crkva svetog Antuna koja je srušena u prvoj polovini 16. stoljeća. Tada crkva svetog Petra postaje župnom crkvom. Za vrijeme 17. stoljeća bila je u vrlo lošem stanju i nije imala sakristiju. Glavni ulaz bio je sa zapadne strane, a ispred južnog ulaza bio je trijem i oltar ispred njega za vanjsko bogoslužje. Zidani zvonik nalazio se na južnom pročelju. U crkvi su bila tri oltara sa slikama i pozlaćenim, oslikanim i drvenim kipovima. Prema podatku iz 1750. crkva je zidana, ali nagnuta i vlažna, a na krovu su stare grede s dotrajalim drvenim daskama. Nedaleko od dotrajale crkve, biskup Franjo Thauszy 1770. dao je izgraditi novu crkvu svetog Petra, a uz nju i zvonik. Crkva je bila jednobrodna i imala je po dva prozora s bočnih strana i jedan iznad vrata s južne strane. Na zidu svetišta bila je slika s prikazom svetog Petra. Crkva je imala dva oltara; oltar svetog Križa i oltar svetog Josipa s drvenim kipovima i slikama. Godine 1840. produžena je do poteza današnje Vlaške ulice, a iznad novog dijela je, prema nacrtu graditelja Mihovila Strohmayera, podignut zvonik. Oko nje su bile skromne prizemnice te pokoja malo veća gradska kuća.⁵⁷

Današnji izgled dobiva obnovom iz 1931. po projektu Vjekoslava Bastla. Izgled križa dobila je nakon što su dograđene dvije bočne kapele; kapela svetog Križa i kapela svetog Josipa. Uz nju su ujedno izgrađeni župni stan i ured. Široko pročelje sa zvonikom ima raščlanjen malim otvorima i strogo komponiran zidni plašt. Unutrašnjost crkve je nadsvođena kupolastim svodovima i ukrašena motivima pletera na ogradi pjevališta i vitrajima s figurama u šestinskim narodnim nošnjama. U crkvi je danas pet oltara; glavni je velik i nalazi se u svetištu, dva manja su u bočnim kapelama i druga dva manja su u prednjem dijelu crkve.⁵⁸

⁵⁷ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), op. cit., str. 112.

⁵⁸ Loc. cit.

4.2. Javni spomenici

U nastavku bit će opisano nekoliko javnih spomenika u Donjem gradu.

3.2.1. Spomenik banu Josipu Jelačiću

Za izradu spomenika banu Josipu Jelačiću (sl. 7) objavljen je natječaj na koji su se javili Vatroslav Donegani i Anton Dominik Fernkorn. Doneganov model je odbijen jer se prekasno javio, a ugovor između Fernkorna i Odbora zaključen je 22. listopada 1861. Zadano mu je da napravi spomenik koji bi prikazivao bana u natprirodnoj veličini i s odorom koju je nosio za vrijeme uvođenja u bansku čast. Djelo je moralo biti „dostojan historijski spomenik“. Fernkorn je imao zadatak izraditi gipsani model, odraditi lijevanje spomenika, cizeliranje i montiranje te izraditi postament od moslavačkog granita.⁵⁹

Crtao je skice i izrađivao male biste bana do 1864., kad se napokon odlučio za konačni izgled skulpture. Odluka je bila da će izraditi paradni tip skulpture, konja oslonjenog na tri noge, s prednjom lijevom podignutom i spuštene glave koji zaustavlja paradni kas, a bana u sigurnom položaju na sedlu, s prisebnim pogledom i slabo stisnutom sabljom u lagano savinutoj desnoj ruci koja jedina sugerira na bana-ratnika. Banovo lice prikazao je realistički, a konj, iako je bila predlagana zemlja, stoji direktno na plinti. Postament ima trapezoidni oblik i užu, rubno profiliranu plintu od koje se, prema stilobatu, šire četiri ugaona pilastra. Na prednjoj strani postamenta nalazi se ploča s natpisom Ban // Jelačić // 1848., a na nasuprotnoj strani je ploča iste veličine s Jelačićevim grbom.⁶⁰

Gdje će skulptura biti smještena odredio je zagrebački gradonačelnik Janko Kamauf još 1854., a potvrdio ban Šokčević 1860. Fernkorn je odredio u kojem će smjeru spomenik biti okrenut, a to je bio važniji i življi dio grada za koji je on smatrao da će biti sjever zbog poznatih Bolléovih planova o nastavku razvoja Kaptola.⁶¹

Skulpturu je dovršio 7. lipnja 1866., a 19. listopada je stigla u Zagreb. Otkrivena je 16. prosinca uz prikladnu ceremoniju. Na trgu je stajala do 1947. kada je uklonjena i

⁵⁹ M. Hudoba "Anton Dominik Fernkorn", *Pro tempore*, vol., br. 12, 2017., str. 67. Dostupno na: Hrčak, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

⁶⁰ Ibidem, str. 67.-68. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

⁶¹ Ibidem, str. 68. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

u dijelovima preuzeta od strane Gliptoteke. Na trg je svečano vraćena 1990. kada je i okrenuta prema jugu.⁶²

Slika 7. Spomenik Bana Josipa Jelačića

Izvor: <http://licegrada.hr/>

4.2.2. Spomenik kralju Tomislavu

Spomenik kralju Tomislavu nalazi se na istoimenom trgu. Najpoznatije je djelo Roberta Frangeša-Mihanovića koji se smatra jednim od utemeljitelja modernog hrvatskog kiparstva. Frangeš-Mihanoviću, njegovu izradu, povjerilo je Društvo za podizanje spomenika kralju Tomislavu, utemeljeno 1925. kada je rođena ideja o njegovom podizanju u čast tisućugodišnjice osnivanja hrvatske države.⁶³

Spomenik prikazuje kralja Tomislava na konju. Postament na koji je spomenik smješten izradio je Ignjat Franz od švedskog granita. Prilično je visok i na bočnim stranama ukrašen reljefom na kojem je prikazana Tomislavova krunidba i Tomislavovo mirenje srpskog kneza Zaharija i bugarskog kralja Petra, Simeonova

⁶² Ibidem, str. 68.

⁶³ I. Klindić, *Jedan od najpoznatijih simbola Zagreba – spomenik kralja Tomislava na istoimenom trgu*, <http://licegrada.hr/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

sina. On je 1949. bio zamijenjen reljefima Želimira Janeša i Ivana Sabolića, a na postament dodan tek 1991., zajedno s grbom s prednje strane.⁶⁴

Zbog nezadovoljstva postave u perivoju kad je 1942. otkrivanje spomenika već najavljeno, izazvana je obustava završnih radova i ponovno ispitivanje projekta postave. Spomenik je postavljen tek 1947., licem okrenut prema kolodvoru.⁶⁵

4.2.3. Skulptura Sveti Juraj ubija zmaja

Skulpturu Sveti Juraj ubija zmaja (sl. 8) izradio je jedan od najvećih austrijskih majstora, Anton Dominik Fernkorn, za arhitekta Windera jer ju je on htio smjestiti kod svoje palače Montenuove. Ovo mu je najdinamičnija skulptura te je svetog Jurja načinio u izravnoj borbi sa zmajem koji mu je pod nogama. Time prikazuje legendarnog konjanika koji spašava svoj narod od ugnjetavanja mitske zvijeri. Dramatika i detalji čine ovu skulpturu vrlo privlačnom. Skulptura ima i drugi odljev koji je izložen u Münchenu na *Industrijskoj izložbi* te u Parizu na *Svjetskoj izložbi*.⁶⁶

U Hrvatsku ju je doveo zagrebački nadbiskup Juraj Haulik koji ju je kupio 1867., s namjenom da je postavi u perivoj Jurjaves, današnji Maksimir. U Zagreb je došla 15. srpnja, a desetak dana kasnije priređeno je svečano otkrivanje. Iako je Fernkorn sugerirao da skulptura bude postavljena na uzvisinu, to nije napravljeno. Posljedice toga su bile vidljive već 1879. Skulptura je bila u vrlo lošem stanju. Zagrebački biskup ju je prepustio Zagrebačkoj nadbiskupiji te gradu. Najprije je premještena pokraj stubišta Kamenitih vrata, a potom, od 1884., na Akademijin trg. Međutim, stanje skulpture je bilo toliko loše da je napravljen novi odljev u Beču 1908., a zatim je po prijedlogu Izidora Kršnjavog dobila svoje konačno mjesto između Muzeja za umjetnost i obrt i HNK.⁶⁷

⁶⁴ Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik kralju Tomislavu*, <http://www1.zagreb.hr/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

⁶⁵ S. Knežević, *Zagreb u središtu*, Zagreb, Barbat, 2003, str. 213.

⁶⁶ M. Hudoba, op. cit., str. 69. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

⁶⁷ Loc. cit (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

Slika 8. Skulptura Sveti Juraj ubija zmaja

Izvor: <https://licegrada.hr/>

4.2.4. Zdenac života

Zdenac života (sl. 9) rad je kipara Ivana Meštrovića, a prema ideji arhitekta Ignjata Fischera smješten je na Trgu Republike Hrvatske, u osi s ulazom Hrvatskog narodnog kazališta i Rektoratom Sveučilišta. Na početku je bio zamišljen kao spomen na gradski vodovod. Njegovo svečano otkrivanje bilo je 1912. prigodom čega je uređeno i zelenilo partera i reguliran promet među zgradama HNK i Rektorata Sveučilišta.⁶⁸

Izliven je u bronci, a gipsani model bio je prikazan u Beču, u zgradi Secesije na izložbi 1905. Brončani model je otkupljen na izložbi u Umjetničkom paviljonu koju su 1910. održali Meštrović i slikar Miro Rački. Kružnog je tlocrta, spušten za nekoliko stuba i ograđen zidom od kamena na koji se s unutrašnje strane može sjesti. „Figure uokolo zdenca izvedene su u visokom reljefu i povezane u beskonačan pokret u kojem se očituje simbolika i metaforika života“⁶⁹ Od lika starca do djeteta, figure u

⁶⁸ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), op. cit. str. 566.-567.

⁶⁹ Ibidem, str. 567.

skvrčnim i čučućim položajima simboliziraju ciklus života prikazan krugom, simbolom beskonačnoga.⁷⁰

Restauriran je 2001. u ljevaonici umjetnina Akademije likovnih umjetnosti.⁷¹

Slika 9. Zdenac života

Izvor: <https://licegrada.hr/>

4.2.5. Spomenik Tinu Ujeviću

Spomenik hrvatskom pjesniku Tinu Ujeviću rad je hrvatskog akademskog kipara Mira Vuca. Postavljen je u Varšavsku ulicu u Zagrebu, ispred kina Europa 1991.⁷²

Visok je 3,5 metara i izrađen od bronce. Skulptura nije skroz statična i zatvorena volumena zbog iskoračene desne noge koja je čini dinamičnom. Uzdignuta je i dodatno istaknuta u prostoru jer je smještena na postament. Površina je kruta i hrapava zbog napravljenih ureza. Obrisna linija prikazuje odnos prostora i mase koji se najbolje može definirati kao zbijena masa koja prevladava tijekom skulpture.⁷³

⁷⁰ Ibidem, str. 567.

⁷¹ Ibidem, str. 567.

⁷² I. Klindić, *Spomenik Tinu Ujeviću čiji je autor akademski kipar Miro Vuco*, <http://licegrada.hr/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

⁷³ Loc. cit. (pristupljeno 11. srpnja 2021.).

4.2.6. Spomenik Josipu Jurju Strossmayeru

Spomenik biskupu Josipu Jurju Strossmayeru djelo je kipara Ivana Meštrovića. Postavljen je na istoimenom trgu iza zgrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, gdje se svečano otkriven 1926. Figura biskupa je u sjedećoj poziciji i izvedena je u bronci.⁷⁴

Smještena je na visoko postolje od granita. Zbog monumentalne impostacije, izražajnih portretnih karakteristika i osebujnog likovnog izričaja, ovaj spomenik jedan je od najznačajnijih Meštrovićevih djela.⁷⁵

⁷⁴ Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik Josipu Jurju Strossmayeru*, <http://www1.zagreb.hr/>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.).

⁷⁵ Loc. cit. (pristupljeno 10. srpnja 2021.).

5. Zagrebačka zelena potkova

„Zelena potkova“ ili „Lenucijeva potkova“ (sl. 10) zajednički je naziv za slijed od osam trgova i jedan park koji čine monumentalni okvir zagrebačkog središta Donjega grada, a to su Trg Nikole Šubića Zrinskoga, Trg Josipa Jurja Strossmayera, Trg kralja Tomislava, Trg Ante Starčevića, Trg Marka Marulića, Trga Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića, Trg Republike Hrvatske te Botanički vrt.⁷⁶

Urbanistički potez trgova cjelovito se javlja u regulatornoj osnovi Zagreba 1887. Kako se autorstvo pripisivalo urbanistu i građevinskom inženjeru Milanu Lenuciju, tako je i uvriježen naziv Lenucijeva potkova. Međutim, kasnijim se istraživanjem pokazalo da Lenuci nije autor kompletne potkove te se u novije vrijeme koristi ime Zelena potkova.⁷⁷

Na prvoj regulatornoj osnovi, još 1865., označena su mjesta za buduće trgove. Međutim, prve su studije poteza trgova iz 1876.⁷⁸

„Cjeloviti potez trgova temelji se na klasičnoj simetričnoj kompoziciji i u zajednici sa svojim sadržajima djelo je tzv. "utemeljiteljskog razdoblja" druge polovice i kraja 19. stoljeća.“⁷⁹

Slika 10. Prikaz Zelene potkove na karti

Izvor: <http://www.kgz.hr/>

⁷⁶ S. Knežević, *Zagrebačka Zelena potkova*, Zagreb, Školska knjiga, 1996., str. 9.

⁷⁷ J. Bilić (ur.) i H. Ivanković (ur.), op. cit., str. 569.

⁷⁸ Loc. cit.

⁷⁹ Ibidem, str. 570.

5.1. Trg Nikole Šubića Zrinskog

„Trg Nikole Šubića Zrinskoga (sl. 11) utemeljen 1826. kao javni prostor namijenjen stočnom sajmištu, *Novi terg* zadobio je oblik izdužene, relativno pravilne pačetvorine. Za prvu generalnu regulatornu osnovu grada Zagreba iz 1865. postao je formativnim elementom: zadao je mjeru donjogradskom bloku.“⁸⁰

Prototip trga budućeg perivojskog okvira postavljen je regulacijom Ruperta Melkusa iz 1870. Tipološki, posrijedi je *skver*: blok ortogonalne mreže koji je oblikovan poput javnog perivoja. Ravnatelj bečkih javnih parkova, Rudolph Siebeck, osmislio je projekt prema kojem je parter uređen 1872./1873., a 1878. preuređen je po projektu Josipa Peklara. Trg Nikole Šubića Zrinskoga je *skver* otvorenog tipa koji obrubljuju ulice – tip, kakav se javlja u brojnim europskim gradovima polovicom 19. stoljeća. „Perivoj je pregledan i prohodan, parter ima naglašenu funkciju lijepoga prizora, a pročelja kuća, odnosno kontinuirane fronte ulica, reprezentativne obodne kulise trga.“⁸¹

Perivoj ima karakteristike trećega sloja oblikovanja partera: Franje Jeržabeka, gradskog vrtlara, iz 1893./1894. U tome sloju, reprezentativno i idilično spajaju se u jedinstvo kao i u kasnijoj Lenucijevoj regulaciji *Trga Franje Josipa I.* Uzdužna os trga je izrazito naglašena i u njoj su smješteni: Glazbeni paviljon, Meteorološki stup, palača Akademije i biste posvećene velikanima hrvatske povijesti. „Veliki polukrug s cvjetnim medaljonom nasuprot Akademije kompozicijski je element spona dvaju trgova, kakva će se javljati i drugdje.“⁸² Krošnje platana vanjskih i unutarnjih aleja, koje kao zeleni krovovi nadvisuju perivoj, trgu pridaju identitet.⁸³

Gradnja oboda trga započela je 1874. i završila 1904. Karakter trga je neorenesansni i kasnije kuće koje imaju secesijska i posthistoricistička obilježja to nisu narušile.⁸⁴

⁸⁰ S. Knežević, op. cit., str 193.

⁸¹ Ibidem, str. 192.

⁸² Ibidem, str. 193.

⁸³ Ibidem, str. 193.

⁸⁴ Ibidem, str. 193.

Slika 11. Trg Nikole Šubića Zrinskog

Izvor: <https://zagreb.hsls.hr/>

5.2. Trg Josipa Jurja Strossmayera

Trg je dobio format i oblik tako što je utvrđena lokacija gdje će se nalaziti Kemijski laboratorij, palača *Jugoslavenske akademije znanosti* i Strossmayerova galerija. Perivoj je utvrđen 1884. postavom kipa svetog Jurja. Josip Peklar uredio je parter. Oko kipa zasađena je rondela koja ga uokviruje. Ostali dio se nazivao arboretumom jer su se na površinama sadile rijetke egzotične biljke. Glavna staza je u poprečnoj osi, na liniji stare *Voćne ulice*, a kako je zadano položajem palače Akademije, na sjevernoj strani staze vode dijagonalama.⁸⁵

Južni dio, nasuprot Trgu kralja Tomislava i iza Kemijskog laboratorija, nikada nije prikladno oblikovan. Kada se 1895. postavljao spomenik u čast Petru Preradoviću, tamo je posađeno grmlje i drveće koje je služilo kao maska neuglednom južnom pročelju Laboratorija. On se već tada htio zamijeniti novom palačom Narodnog muzeja, no to se nikada nije ostvarilo. Motiv aleje koji je na Zrinjevcu dosljedno primijenjen za svaku šetnicu, tu je izjašnjen obodnim drvoredima.⁸⁶

⁸⁵ Ibidem, str. 193.

⁸⁶ Ibidem, str. 194.

Interveniranjem Cirila Jegliča 1938. određeno je stanje trga danas i očuvani elementi baštinjenog stanja – staze koja je utvrđena 1884. Dio u središtu s kojeg je 1907. uklonjen kip svetog Jurja dobio je oblik pravokutnika i novu opremu: neprekidan slijed klupa uz obode.⁸⁷

Spomenik J. J. Strossmayeru postavljen je 1926. na visokom postolju u začelju palače Akademije. Jeglič je zadržao “masku” gustog grmlja i visokog drveća na južnoj strani sa spomenikom Petru Preradoviću, koji je premješten na Preradovićev trg 1954. Na istočnom kraju uredio je ograđeno igralište za djecu.⁸⁸

Godine 1955. Ciril Jeglič izradio je projekt za obnovu perivoja koji su zapušteni za vrijeme Drugog svjetskog rata pa je tada obnovljen i ovaj parter, a danas se uređuje u maniri romantično-sentimentalnog vrta, *alpinuma*.⁸⁹

Kuće imaju neorenesansna, neorokoko i secesijska stilska obilježja, a obodi trga su sagrađeni od 1885. do 1898.⁹⁰

5.3. Trg kralja Tomislava

„Trg je određen lociranjem zgrade kolodvora 1890., promjenom regulacije za okolicu kolodvora 1891., utvrđivanjem lokacije Umjetničkog paviljona 1896., regulacijom Milana Lenucija iz 1897. te projektom partera Franje Jeržabeka iz iste godine.“⁹¹

Velik ukrasni parter na nižoj, izvornoj razini, čini identitet trga. Okružen je drvoredom obodnih šetnica na razini ulice i gustim grmljem na kosinama. Uzdužna os trga izuzetno je izražena uzdignutim arhitektonskim monumentima, zgradom kolodvora i Umjetničkim paviljonom te spomenikom kralja Tomislava koji je na iznimno visokom postolju. U sredini perivoja nalazi se velika fontana, a oko nje su nanizane klupe. Međutim, u perivojnom parteru istaknuta je poprečna os, na završetku koje se nalaze stubišta od kamena s visokim secesijskim jarbolima za električne svjetiljke, kao

⁸⁷ Ibidem, str. 194.

⁸⁸ Ibidem, str. 194.

⁸⁹ Ibidem, str. 194.

⁹⁰ Ibidem, str. 194.

⁹¹ Ibidem, str. 194.

fragilni simbolični portali. Prvonagrađeni projekt prema kojem su izvedeni osmislio je 1905. Viktor Kovačić. „Privremena postava spomenika kralju Tomislavu na priprostom humku (postolje 1941., kip 1947.) održala se i štoviše stilizirala tzv. slobodnim oblikovanjem okoliša spomenika.“⁹² Parter, koji je uništen u Drugom svjetskom ratu, obnovljen je u duhu Jegličeve modernističke redukcije povijesne matrice na svoju elementarnu geometriju te se tako, još pojednostavljen, održava i danas.⁹³

Pred glavnim pročeljem Umjetničkog paviljona, 1930. smješten je spomenik u čast Andriji Meduliću. Veliki dio ispred kolodvora preuređen je 1994. kako bi se povećala sigurnost kretanja vozila i pješaka. Intervencija većinom poštuje rješenje ostvareno od 1930. do 1935. (programom površina i uvođenjem tramvajske pruge preko trga), izgradnjom Glavne pošte 1942.⁹⁴

Obodi trga sagrađeni su od 1892. do 1904. Oprimjeruju sve neostilove koji se javljali na prijelazu stoljeća: neorenesansu, neorokoko i secesiju. Skladan stilski ugođaj i poseban gabarit narušilo je, posebice na zapadnoj fronti, interveniranje u dvadesetom stoljeću.⁹⁵

5.4. Trg Ante Starčevića

„Trg se prostire na trećini površine Južnog perivoja, planirane u regulatornoj osnovi iz 1887., odnosno na polovici perivoja koji je tu uređen 1903. Njegova današnja forma određena je detaljnom regulatornom osnovom trga iz 1920. i osnovom perivoja iz 1926. koja mu je namijenila da bude dekorativnom plohom ispred hotela *Esplanade*.“⁹⁶ Parter mu je uređen 1928. prema projektu koji je osmislio Franjo

⁹² Ibidem, str. 194.

⁹³ Ibidem, str. 194.-195.

⁹⁴ Ibidem, str. 195.

⁹⁵ Ibidem, str. 195.

⁹⁶ Ibidem, str. 195.

Jeržabek. Naglašena dekorativnost i stroga geometrija svojstvena je u tadašnjem stilu - *art decóu*.⁹⁷

Perivoj je obnovljen 1955., a preuređen 1973. i 1994. Modernistički projekt za prvo preuređenje osmislio je Zvonimir Kanija, a moralo ga se izvršiti zbog probijanja pothodnika ispod kolodvora; drugi put uređen je zbog gradnje podzemne garaže i trgovačkog centra prema projektu Dragutina Kiša.

Perivoj obuhvaća veliki i gotovo monumentalni ulaz u podzemlje, u središtu veliku fontanu s vodoskokom, a staze su smještene gotovo isto kao i ranije. „Parter je koncipiran u mekom historizirajućem dekoru, koji je opreka geometrijskom dekorativizmu kasnih dvadesetih godina.“⁹⁸ Svojstvenost ovoga perivoja je jedina ulična fronta koja je sagrađena od 1895. do 1903. te otvorenost prema tri strane.⁹⁹

5.5. Mihanovićeva ulica

Mihanovićeva ulica je fronta središta Donjega grada, ispred Botaničkog vrta i Južnog perivoja, a obuhvaća i pet kuća sa Starčevićeva trga. Ulica je sagrađena od 1898. do 1911. s kasnohistoricističkim, secesijskim i protoracionalističkim stilskim obilježjima.¹⁰⁰

Na većinu planiranog *Južnog perivoja* sagrađena su dvoje zgrade prema opsežnoj regulatornoj osnovi iz 1920., a to su hotel Esplanada i Središnji ured za osiguranje radnika koji imaju posthistoricistička stilska obilježja kojima se prilagođavaju urbanom kontekstu. Međutim, svojim dimenzijama se jednoznačno iskazuju interpolacijama.¹⁰¹

⁹⁷ Ibidem, str. 195.

⁹⁸ Ibidem, str. 195.

⁹⁹ Ibidem, str. 196.

¹⁰⁰ Ibidem, str. 196.

¹⁰¹ Ibidem, str. 196.

5.6. Botanički vrt

Botaničkom vrtu (sl. 12) lokacija je utvrđena je 1884. S obzirom na širinu, počinje od zapadne obodnice današnjeg Trga M. Marulića do današnje Haulikove ulice, a 1889. su je smanjili do današnje Kumičićeve ulice. Iz 1889. je i nacrt perivoja koji je osmislio botaničar prof. dr. Antun Heinz i zemaljski vrtlar Viteszláv Durchánek.¹⁰²

Botanički vrt dio je Zelene potkove i na njoj jedini pejzažni perivoj, jedini koji je ograđen i jedini koji se kontrolira u korištenju. On uz didaktičke i znanstvene funkcije botaničkog vrta sveučilišta, ima funkciju i javnog perivoja. Zbog te dvostruke funkcije tipološki je osebujan - mješavina je botaničkog vrta i gradskog perivoja. Najvećim dijelom osmišljen je u romantičnom pejzažnom stilu, no na dijelu na zapadu nalazi se *ornamentalni*, pravilni ukrasni parter - dakle, predstavlja stil koji je mješovit i specifičan za *gradski perivoj* u 19. stoljeću. Od svih perivoja ima ponajviše idilički karakter.¹⁰³

Botaničkom vrtu održana je složena funkcija, no ne i prostorni i estetski integritet. Narušilo ga je loše održavanje reprezentativnoga, ornamentalnog partera i nepromišljene interpolacije različitih zgrada. „Pod pretpostavkom izmještanja sveučilišnog botaničkog vrta, on bi se mogao prezentirati kao povijesni botanički vrt u funkciji isključivo javnoga gradskoga parka.“¹⁰⁴

Slika 12. Botanički vrt

Izvor: <https://sites.google.com/>

¹⁰² Ibidem, str. 196.

¹⁰³ Ibidem, str. 196.

¹⁰⁴ Ibidem, str. 196.

5.7. Trg Marka Marulića

„Trg je određen dvjema regulacijama: detaljnom regulacijom 1910. kojom je utvrđen položaj Sveučilišne knjižnice (1911./1913.) te nešto kasnijom, 1913. kojom su na sjeverni dio predviđena dvije izdvojene zgrade sveučilišnih instituta (1913./1914.; 1926.).“¹⁰⁵ Perivojni parter više nema ona povijesna secesijska stilska obilježja koja mu je dao Viteszláv Durchánek. Kip don Franu Buliću postavljen je 1935. na južnom kraju. Središnja ploha uokvirena je drvoredima s obje strane.¹⁰⁶

Obodi trga sagrađeni su od 1897. do 1930. i nisu stilski homogeni; imaju obilježja neorenesanse, secesije, posthistoricizma i funkcionalizma. U donekle ugođenu skladu racionalistički objekti i intervencije čine se kao interpolacije.¹⁰⁷

5.8. Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića

Sjeverni dio trga definiran je gradnjom trodijelnog *Hrvatskog doma*. Područje južno od njega služilo je kao sportski teren do 1893. Ljetna restauracija *Kola* i "gombalište" *Hrvatskog sokola* na tom području uređeno je 1905., a nakon Drugog svjetskog rata uređeno je dječje igralište na kojem je očuvano drveće posađeno u 19. stoljeću. Parter je uređen na južnom kraju trga i u njemu se razaznaje pejzažno oblikovan historicistički model poveznice trgova, a parter na sjevernom dijelu trga, nasuprot Kazališta i pred *Hrvatskim domom*, koji je uređen u 19. stoljeću, nije očuvan, kao ni obodni drvoredi.¹⁰⁸

„Izgradnja oboda trga bila je uvjetovana parcelacijom područja gradskog majura (od 1884.) na zapadnoj strani 1902. te stare plinare (od 1862.) na istočnoj 1911. Zapadna je strana izgrađena od 1898. do 1909., a istočna od 1913. do 1924.“¹⁰⁹ Zapadna fronta ima secesijski i historicistički stilski karakter koji tvori sklad sa secesijskim, to jest, posthistoricističkim karakterom istočne fronte trga.¹¹⁰

¹⁰⁵ Ibidem, str. 197.

¹⁰⁶ Ibidem, str. 197.

¹⁰⁷ Ibidem, str. 197.

¹⁰⁸ Ibidem, str. 197-198.

¹⁰⁹ Ibidem, str. 198.

¹¹⁰ Ibidem, str. 198.

5.9. Trg Republike Hrvatske

„Oblik trga postupno je određivala izgradnja izdvojenih zgrada na njegovim rubovima: Opće bolnice, danas Rektorata Sveučilišta (1856./1859.) na sjevernoj strani, palače *Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva* (1877./1878.) i *Hrvatskog učiteljskog doma* (1888./1889.) na istočnoj, *Obrtne škole* (1887./1892.) na zapadnoj, te napokon regulacija iz 1894. kada je utvrđeno mjesto kazališta.“¹¹¹ Projekt za uređenje partera kao dekorativnog i ornamentalnog okvira kazališta, 1895., osmislio je Franje Jeržabek. Sjeverni dio je uređen 1912. sukladno detaljnoj regulaciji pokrenutoj projektom Ignjata Fischera za smještaj Meštrovićevog *Zdenca života* iz 1911. Tada su ukrasni kandelabri-obelisci premješteni s trga na Mirogoj.¹¹²

To je trg arhitektonskog tipa koji ima izdvojene zgrade na obodima i ukrasno cvjetni parter oko kojeg su šetnice i klupe. Kao i ostali zagrebački povijesni perivoji, parter je smanjen na svoju geometrijsku matricu, a unutar nje je zadržano grmlje koje je izgubilo prijašnju kompozicijsku ulogu.¹¹³

Osim oboda kuće br. 12, ostali su građeni od 1856. do 1903. te prikazuju sve neostilove, od neorenesanse do secesije i futurizma.¹¹⁴

¹¹¹ Ibidem, str. 198.-199.

¹¹² Ibidem, str. 198.-199.

¹¹³ Ibidem, str. 199.

¹¹⁴ Ibidem, str. 199.

6. Spomenici parkovne arhitekture

Spomenici parkovne arhitekture su prostori koji su umjetno oblikovani i koji imaju stilsku, umjetničku, estetsku, odgojno-obrazovnu i kulturno-povijesnu vrijednost poput perivoja, gradskih parkova, botaničkih vrtova ili arboretuma. Nad njima su dopuštene samo one djelatnosti i zahvati koji neće narušiti vrijednosti zbog kojih su zaštićeni.¹¹⁵

U nastavku su navedeni i opisani neki od spomenika parkovne arhitekture u Zagrebu.

6.1. Park Maksimir

Park Maksimir (sl. 13) nastao je pred kraj 18. stoljeća na inicijativu biskupa Maksimilijana Vrhovca, a njegovo ime nosi i danas – Maksimilijanov mir, a skraćeno Maksimir. Na početku je postojala zamisao da bude barokni park u francuskom stilu koji bi se protezao područjem biskupove šume, a to je vidljivo po zrakasto raspoređenim puteljcima i na području između glavnog portala i podnožja vidikovca. Vrhovac zbog optužbi za povezanost s mađarskim jakobincima, preveliko trošenje novaca na nebitne stvari i masonstvo, nije imao izbora te se morao povući s projekta pa je uređenje parka preuzeo biskup Aleksandar Alagović. On je napustio francuski stil uređenja te je otvorio livade i prozračio šume. Njegov utjecaj na park nije veliki, no dao mu je dobru osnovu za daljnji rad.¹¹⁶

Maksimir za svoj završni oblik može zahvaliti nadbiskupu Jurju Hauliku koji je angažmanom vrsnih austrijskih arhitekata, predvođenih Michaelom Sebastianom Riedlom, poprimio obrise engleskog perivoja. To je bilo vrijeme pojave romantizma pa se elementi i načela toga koriste i pri krajobraznom uređenju. U parku su spretno iskorištene prirodne značajke poput potoka, starih šuma i visinske razlike, koji u kombinaciji s nekim zahvatima poput nasada ukrasnog bilja ili izgradnje umjetnih

¹¹⁵ Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, *Ostala zaštićena područja*, <https://mingor.gov.hr/>, (pristupljeno 9. srpanja 2021.).

¹¹⁶ Backpack Adventure Travel - Croatia, *Park Maksimir – spomenik parkovne arhitekture*, <https://backpack.hr/>, (pristupljeno 14. lipnja 2021.).

jezera, zajedno s izgradnjom objekata, parku pružaju izuzetnu oblikovnu pejzažnu osobnost i vrijednost.¹¹⁷

Danas je park okružen gradom i pruža se na 316 hektara. „Karakterizira ga mreža staza koja kruži parkom, kako kroz one šumske predjele tako i pored jezera i preko livada, spajajući nekolicinu parkovnih građevina s prirodnim i uređenim predjelima.“¹¹⁸ Zelena je oaza na južnim obroncima Medvednice i pruža dom brojnim vrstama biljaka i životinja, a posebno se izdvajaju hrast lužnjak koji je star oko 600 godina te stotinjak vrsta ptica.¹¹⁹

Arhitektonski objekti u parku uglavnom su djelo austrijskog graditelja Franza Schüchta koji je radio u Zagrebu. Od njih, neki najznačajniji su: Vidikovac (Kiosk), Biskupski ljetnikovac, Mirna koliba, Švicarska (Tirolska) Kuća, razni paviljoni i glavni ulazni portal. Uz njih bitno je spomenuti i druge građevine kao što je obelisk podignut prilikom kraja gradnje, kapelica svetog Jurja i zanimljiva građevina pčelinjaka u sklopu gospodarskih zgrada ljetnikovca biskupa Haulika. Posebnost parka još su i brojne skulpture raspoređene naokolo poput Mogile koja je podignuta o tisućugodišnjici Hrvatskog Kraljevstva, a sadrži grude kamena i zemlje iz svih krajeva u kojima žive Hrvati.¹²⁰

U južnom kraju parka, tik uz Maksimirsku cestu, smješten je zagrebački Zoološki vrt. Park Maksimir je po prvi put zaštićen 1984. i proglašen „prirodnom rijetkošću“, od strane ondašnjeg Zemaljskog zavoda za zaštitu prirodnih rijetkosti u Zagrebu. „Danas park uživa dvostruku zaštitu, Zakonom o zaštiti prirode zaštićen je kao spomenik parkovne arhitekture, a Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara zaštićen je kao kulturno dobro i upisan u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.“¹²¹

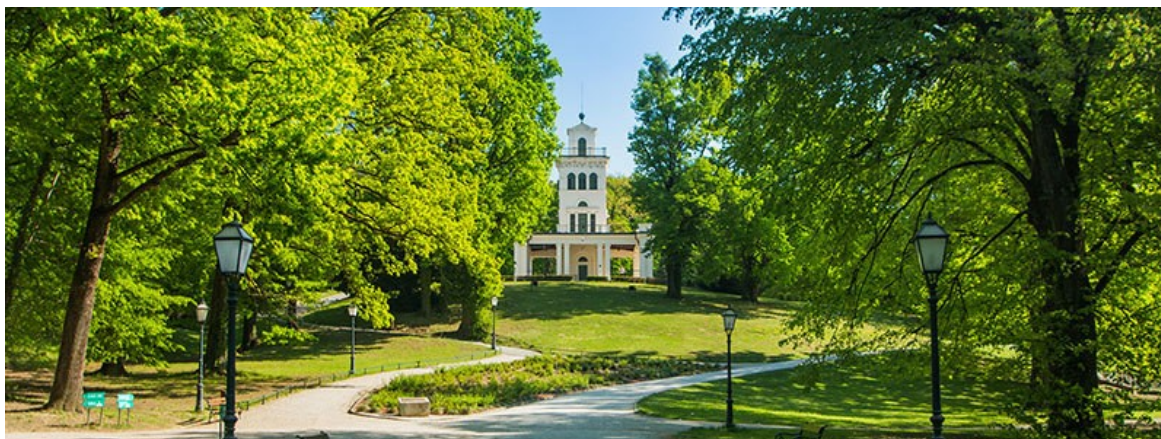
¹¹⁷ Loc. cit., (pristupljeno 14. lipnja 2021.).

¹¹⁸ Loc. cit., (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

¹¹⁹ Loc. cit., (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

¹²⁰ Loc. cit., (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

¹²¹ Loc. cit., (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

Slika 13. Park Maksimir

Izvor: <https://www.visitzagreb.hr/>

6.2. Park Zrinjevac

Zrinjevac je popularno ime za park na Trgu Nikole Šubića Zrinskog. On je najstariji perivoj zagrebačkog Donjeg Grada (1892.), a prije preuređenja na njegovom mjestu, sve do 1830., nalazila se oranica te kasnije novo sajmište ili 'Novi trg'. Ideja za uređenje tog Trga rodila se kod planiranja proslave tristote godišnjice smrti Nikole Šubića Zrinskog i s planovima da mu se podigne spomenik. Nacrt o uređenju trga, 1863., predložio je gradski mjernik Janko Grahor te su već 1864. osigurana stanovita sredstva. Zrinskim trgom nazvan je 1866.¹²²

Uz sjeverni rub parka posađeni su lipa i javor, a s ostalih strana je okružen platanama. Cijeli park je okružen neorenesansnim, neoromaničkim i klasicističkim arhitektonskim dostignućima. U središtu je smješten Glazbeni paviljon do kojeg vodi aleja platana. Na sjevernom dijelu parka postavljen je meteorološki stup (1884.) koji je poklon vojnog liječnika dr. Adolfa Holzera, a južni dio krasi biste značajnih hrvatskih ličnosti poput A. Medulića, J. Klovića, N. Jurišića, K. Frankopana, I. Mažuranića i I. K. Sakcinskog. Spomenikom parkovne arhitekture proglašen je 1970.¹²³

¹²² Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park na trgu Nikole Šubić Zrinskoga - Zrinjevac*, <https://park-maksimir.hr/>, (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

¹²³ Loc. cit. (pristupljeno 15. lipnja 2021.).

6.3. Park Tomislavac

Park na Trgu kralja Tomislava popularno je nazvan Tomislavac (sl. 14). Omeđen je Umjetničkim paviljonom na sjevernoj strani i Glavnim kolodvorom na južnoj. Dio je Zelene potkove i uređen je kao parterni vrt s fontanom. Na južnom kraju parka smješten je spomenik prvom hrvatskom kralju Tomislavu koji je djelo kipara Roberta Frangeš - Mihanovića.¹²⁴

Kao spomenik parkovne arhitekture zaštićen je 1970.¹²⁵

Slika 14. Park Tomislavac

Izvor: <https://apartmani-zagreb.com.hr/>

6.4. Park Ribnjak

Park Ribnjak prostire se uza zidine Kaptola, a naziv je dobio po biskupovim ribnjacima koji su se nalazili na tom području do 19. stoljeća. Uređen je 1830. kao biskupski perivoj, na poticaj biskupa Aleksandra Alagovića, a iste godine započinje i isušivanje ribnjaka pokraj stolne crkve i biskupovog dvora. „Biskupski perivoj izveden je u slobodnom engleskom stilu, a prema nacrtu arhitekta grofa Batthyana Leopolda

¹²⁴ Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park na trgu kralja Tomislava u Zagrebu*, <https://park-maksimir.hr/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹²⁵ Loc. cit. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

Klingsfogle. Imao je tri jezercica, a u najsjevernijem dijelu bio je umjetni brežuljak, zasađen crnogoricom.“¹²⁶

Ribnjak je jedno vrijeme trebao postati parkom skulptura, no ta se ideja nikada nije ostvarila do kraja te se u parku nalazi jedino spomenik Antuna Augustinčića, spomenik Stid te spomenik Ivanu Goranu Kovačiću.¹²⁷

Danas se proteže na skoro 40.000 četvornih metara površine, a u njemu se može vidjeti stari primjerak atlaskog cedra, trideset godina stara tisa, pregršt likvidambara i magnolija. Uz istočni dio parka proteže se i istoimena ulica. Kao spomenik parkovne arhitekture zaštićen je 1970.¹²⁸

6.5. Park kralja Petra Svačića

Park kralja Petra Svačića nalazi se na istoimenom trgu čiju je projektnu osnovu osmislio arhitekt Viktor Kovačić. „Idejno rješenje čini središnja površina u obliku elipse obrubljena drvoredom.“¹²⁹ Tri nove značajke dodane su 1956. od strane arhitekta Zvonimira Kane, a one su ploha od asfalta za koturaljke, umjetno jezero i dječje igralište. Kasnije je dodana i skulptura “Dječak” Antuna Augustinčića pa je jezero pretvoreno u fontanu. U parku je 1925. posađen značajniji dio visokostablašica, prvenstveno bjelogorice. Osnovnu ideju za krajobrazno uređenje davao je elipsasti drvored malolisnih lipa. Osim lipa, u parku su posađene i obične bukve koje se nalaze na slobodnim kutovima četvrtaste površine. Spomenikom parkovne arhitekture proglašen je 2001.¹³⁰

¹²⁶ Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park Ribnjak*, <https://park-maksimir.hr/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹²⁷ Turistička zajednica grada Zagreba, *Ribnjak*, <https://www.infozagreb.hr/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹²⁸ Loc. cit. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹²⁹ Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park kralja Petra Svačića*, <https://park-maksimir.hr/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹³⁰ Loc. cit. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

6.6. Park Kralja Petra Krešimira IV.

Park kralja Petra Krešimira IV. (sl. 15) nalazi se na istoimenom trgu, a na dva dijela ga dijeli ulica Kneza Višeslava. Urbanističko rješenje je 1934. razradio i definirao Josip Seissel u okviru Regulatornog plana, a 1937. park je projektiran od strane Ćirila Jegliča. Godinu kasnije park nastaje i otvara se za javnost.¹³¹

Kompozicijski, park se sastoji od elemenata: južni dio oblikovan u slobodnom engleskom krajobraznom stilu, sjeverni dio koji je riješen na geometrijski način te središnji dio u kojem se nalaze aleje drvoreda platana. Spomenikom parkovne arhitekture proglašen je 2001.¹³²

Slika 15. Park Kralja Petra Krešimira IV.
Izvor: <https://licegrada.hr/>

¹³¹ Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park kralja Petra Krešimira IV.*, <https://park-maksimir.hr/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

¹³² Loc. cit. (pristupljeno 9. srpnja 2021.).

7. Zaključak

Zagreb je grad razvijen od dva srednjovjekovna naselja, a danas je suvremeni poslovni grad te najveći i glavni grad Republike Hrvatske. Podijeljen je na dvije povijesne cjeline, Donji i Gornji grad, na kojima su kroz stoljeća nicali brojni spomenici te je za izradu ovoga rada bilo mnogo izbora kod odabira spomenika koji će se opisati. Grad se opravdano smatra kulturnim središtem Republike Hrvatske.

Zagrebačka Zelena potkova od velikog je značaja za grad. Nekoliko trgova u sklopu s parkovima i perivojima te botanički vrt, tako su poredani da čine oblik potkove i protežu se Donjim gradom. Osim Botaničkog vrta, grad ima mnogo parkova, kako na Donjem tako i na Gornjem gradu. Jedan od najznačajnijih bio bi park Maksimir u sklopu kojeg se na južnom dijelu nalazi zagrebački Zoološki vrt i u kojem su razni arhitektonski objekti. Osim parkova i trgova, Zagreb krasi brojne zgrade koje su arhitektonski spomenici i javni spomenici raznim hrvatskim piscima, vladarima, biskupima... Može se zaključiti kako su javni spomenici i spomenici arhitekture u Zagrebu nastali od strane mnogo različitih arhitekata i kipara iz Hrvatske i izvan nje te se nalaze na mnogo različitih lokacija i imaju razne namjene.

Cilj i svrha ovog rada su ispunjeni jer su kulturno-povijesni spomenici grada Zagreba istraženi te navedeni i predstavljeni.

Popis literature

Knjige

1. Balog, Z., *Gradovi kontinentalne Hrvatske: stil grada: tragovima identiteta hrvatskih gradova*, Križevci, Veda, 2013.
2. Bilić, J., (ur.) i Ivanković, H., (ur.), *Zagrebački leksikon A-Lj*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006.
3. Bilić, J., (ur.) i Ivanković, H., (ur.), *Zagrebački leksikon M-Ž*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006.
4. Knežević, S., *Zagrebačka Zelena potkova*, Zagreb, Školska knjiga, 1996.
5. Knežević, S., *Zagreb u središtu*, Zagreb, Barbat, 2003.
6. Maroević, I., *Antologija zagrebačke arhitekture*, Zagreb, Art studio Azinović, 2003.

Članak u online časopisu

Hudoba, M., "Anton Dominik Fernkorn", *Pro tempore*, vol., br. 12, 2017. Dostupno na: Hrčak (pristupljeno 9. srpnja 2021.)

Internetske stranice

1. Backpack Adventure Travel - Croatia, *Park Maksimir – spomenik parkovne arhitekture*, <https://backpack.hr/park-maksimir-spomenik-parkovne-arhitekture/>, (pristupljeno 14. lipnja 2021.)
2. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik fra Andriji Kačiću Miošiću*, <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/aa40d1fc028b369ac1257f3e004916fa?OpenDocument>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.)

3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću*, <http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/C9B128ABD607633EC1257F3E00491715?OpenDocument>, (pristupljeno 16. srpnja 2021.)
4. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik Josipu Jurju Strossmayeru*, <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/63bec0a08d67a64cc1257f3e00490b36?OpenDocument>, (pristupljeno 10.7.2021.)
5. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Galerija nepokretnih kulturnih dobara, *Spomenik kralju Tomislavu*, <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/5c5d648bfdceacac1257f3e004919d9?OpenDocument>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.)
6. Grad Zgreb, mjesna samouprava, *Iz povijesti*, <https://aktivnosti.zagreb.hr/gradske-cetvrti-19/donji-grad/iz-povijesti/13071>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.)
7. Klindić, I., *Brončana skulptura Marije Jurić Zagorke na početku Tkalčičeve ulice*, <http://licegrada.hr/broncana-skulptura-marije-juric-zagorke-na-pocetku-tkalciceve-ulice/>, (pristupljeno 17. srpnja 2021.)
8. Klindić, I., *Jedan od najpoznatijih simbola Zagreba – spomenik kralja Tomislava na istoimenom trgu*, <http://licegrada.hr/jedan-od-najpoznatijih-simbola-zagreba-spomenik-kralja-tomislava-na-istoimenom-trgu/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.)
9. Klindić, I., *Ležerno izdanje Augusta Šenoe u njegovoj ulici u kojoj se rodio 1838. godine*, <http://licegrada.hr/lezerno-izdanje-augusta-senoe-u-njegovoj-ulici-u-kojoj-se-rodio-1838-godine/>, (pristupljeno 12. srpnja 2021.)
10. Klindić, I., *Skulptura Antuna Gustava Matoša na najljepšem gornjogradskom šetalištu*, <http://licegrada.hr/skulptura-antuna-gustava-matosa-na-najljepsem-gornjogradskom-setalistu/>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.)
11. Klindić, I., *Skulptura Zlatarovo zlato smještena na zapadnoj strani Kamenitih vrata*, <https://licegrada.hr/skulptura-zlatarovo-zlato-smjestena-na-zapadnoj-strani-kamenitih-vrata/>, (pristupljeno 8. srpnja 2021.)

12. Klindić, I., *Spomenik Tinu Ujeviću čiji je autor akademski kipar Miro Vuco*, <http://licegrada.hr/spomenik-tinu-ujevicu-ciji-je-autor-akademski-kipar-miro-vuco/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.)
13. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Republike Hrvatske, *Ostala zaštićena područja*, <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-priode-1180/zasticena-podrucja/ostala-zasticena-podrucja/1198>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
14. Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park kralja Petra Krešimira IV.*, <https://park-maksimir.hr/treatment/park-kralja-petra-kresimira-iv/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
15. Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park kralja Petra Svačića*, <https://park-maksimir.hr/treatment/park-kralja-petra-svacica/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
16. Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park na trgu kralja Tomislava u Zagrebu*, <https://park-maksimir.hr/treatment/park-na-trgu-kralja-tomislava-u-zagrebu/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
17. Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park na trgu Nikole Šubić Zrinskoga - Zrinjevac*, <https://park-maksimir.hr/treatment/park-na-trgu-nikole-subic-zrinskoga-zrinjevac/>, (pristupljeno 15. lipnja 2021.)
18. Park Maksimir - Javna ustanova Maksimir, *Park Ribnjak*, <https://park-maksimir.hr/treatment/park-ribnjak/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
19. Turistička zajednica grada Zagreba, *Ribnjak*, <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atracije/parkovi/ribnjak-54a11ce48e2a8>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)
20. Turistička zajednica grada Zagreba, *Zagreb, grad milijun srca*, <https://www.infozagreb.hr/about-zagreb/basic-facts&lang=en>, (pristupljeno 18. srpnja 2021.)

21. Turistička zajednica grada Zagreba, *Zagreb kroz stoljeća*, <https://www.infozagreb.hr/o-zagrebu/zagreb-kroz-stoljeca>, (pristupljeno 14. svibnja 2021.)

22. Zagrebačka nadbiskupija, *Povijest*, <https://www.zg-nadbiskupija.hr/katedrala/povijest>, (pristupljeno 28. svibnja 2021.)

Popis slika

Slika 1. Zagrebačka katedrala,

Izvor: <https://www.matica.hr/vijenac/680/in-memoriam-juznom-tornju-zagrebacke-katedrale-30124/>, (pristupljeno 28. svibnja 2021.)

Slika 2. Crkva svetog Marka u Zagrebu

Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/crkva-sv-marka>, (pristupljeno 15. lipnja 2021.)

Slika 3. Spomenik Antuna Gustava Matoša

Izvor: <https://www.infozagreb.hr/istrazi-zagreb/atrakcije/javni-spomenici/antun-gustav-matos>, (pristupljeno 10. srpnja 2021.)

Slika 4. Spomenik Ivanu Goranu Kovačiću

Izvor: <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/c31dd4a135787898c1256f9600325af4/c9b128abd607633ec1257f3e00491715?OpenDocument>, (pristupljeno 16. srpnja 2021.)

Slika 5. Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu

Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/Odredista/Mjesto/Zagreb/Grad-Zagreb-Zgrada-HNK?Y2lcODgwLGRzXDUyNyxwXDI0>, (pristupljeno 24. lipnja 2021.)

Slika 6. Dom hrvatskih likovnih umjetnika

Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/Odredista/Mjesto/Zagreb/Grad-Zagreb-Mestrovicev-paviljon?Y2lcODgwLGRzXDUyNyxwXDI0>, (pristupljeno 17. srpnja 2021.)

Slika 7. Spomenik Bana Josipa Jelačića

Izvor: <http://licegrada.hr/povijest-sredisnjeg-zagrebackog-trga-i-njegova-uloga-u-povijesti-grad/>, (pristupljeno 11. srpnja 2021.)

Slika 8. Skulptura Sveti Juraj ubija zmaja

Izvor: <https://licegrada.hr/kipovi-svetog-jurja-smjesteni-su-na-dvije-povijesne-zagrebacke-lokacije/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)

Slika 9. Zdenac života

Izvor: <https://licegrada.hr/jedno-od-najznacajnijih-djela-kipara-ivana-mestrovica-zdenac-zivota-ispred-hnk/>, (pristupljeno 17. srpnja 2021.)

Slika 10. Prikaz Zelene potkove na karti

Izvor: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/zg-arhitektura/43547>, (pristupljeno 1. srpnja 2021.)

Slika 11. Trg Nikole Šubića Zrinskog

Izvor: <https://zagreb.hsls.hr/promijenite-naziv-trga-nikole-zrinskog-u-trg-nikole-subic-zrinskog/>, (pristupljeno 2. srpnja 2021.)

Slika 12. Botanički vrt

Izvor: <https://sites.google.com/site/znamenitostizagreba2/home/botanicki-vrt>, (pristupljeno 2. srpnja 2021.)

Slika 13. Park Maksimir

Izvor: <https://www.visitzagreb.hr/zagreb/maksimir-park/>, (pristupljeno 14. lipnja 2021.)

Slika 14. Park Tomislavac

Izvor: <https://apartmani-zagreb.com.hr/trg-kralja-tomislava/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)

Slika 15. Park Kralja Petra Krešimira

Izvor: <https://licegrada.hr/omiljeni-park-mnogih-zagrepcana-koji-se-nalazi-na-trgu-kralja-petra-kresimira-iv/>, (pristupljeno 9. srpnja 2021.)

Sažetak

Tema ovog završnog rada su „Kulturno-povijesni spomenici grada Zagreba“.

Rad započinje s ukratko navedenom poviješću grada Zagreba koji je zatim podijeljen na dvije povijesne cjeline, Donji i Gornji grad. Za svaku cjelinu opisani su neki spomenici arhitekture i javni spomenici koji se na njima nalaze. Navedena je njihova lokacija, namjena, arhitekti, kipari i ostale značajne osobe te je opisan njihov izgled. Rad zatim nastavlja s kratkim objašnjenjem Zelene potkove, monumentalnog okvira zagrebačkog središta na Donjem gradu. Opisani su svi trgovi, Botanički vrt i jedna ulica koji potkovu čine. Zadnje poglavlje prije zaključka posvećeno je spomenicima parkovne arhitekture, umjetno oblikovanim prostorima s raznim vrijednostima.

Ključne riječi: grad Zagreb, Donji grad, Gornji grad, spomenici, trgovi, parkovi

Abstract

The topic of this final paper is “Cultural and Historical Monuments of the City of Zagreb”.

The first part of the paper contains a summary of the history of the City of Zagreb, which is subsequently divided into two historical units, the Lower Town and the Upper Town. Several architectural monuments and public monuments which are located at their respective units have been described in the paper. The information about those monuments includes their location, intended use, as well as architects, sculptors, and other significant persons involved in their construction, which is followed by the description of their appearance. The paper continues with the short description of the “Zelena potkova” (the Green Horseshoe), the monumental outline of the Zagreb city centre in the Lower Town. It contains descriptions of all the squares, the Botanical Garden, and one of the streets that comprise the horseshoe. The final chapter before the conclusion is dedicated to park architecture monuments, which represent artificially designed spaces that contain many valuable features.

Key words: City of Zagreb, Upper Town, Lower Town, monuments, squares, parks

Preveo: Dario Barić, prof. engleskog jezika i književnosti i povijesti